Maria Ştefănescu

DICŢIONARUL ACADEMIEI ŞI *OXFORD ENGLISH DICTIONARY*: PREMISE, PRINCIPII, PARALELE

Începând să fie publicate la distanţă de doar câteva decenii, *Dicţionarul limbii române* (cunoscut drept *Dicţionarul Academiei*, prescurtat, în continuare, DA) şi *A New English Dictionary on Historical Principles* (intrat în conştiinţa publicului ca *Oxford English Dictionary* sau OED[1]) reprezintă opere lexicografice a căror amploare, complexitate şi rigoare ştiinţifică poartă marca progreselor filologiei din secolul al XIX-lea, dar la a căror valoare au contribuit în mod hotărâtor şi personalităţile de excepţie ale coordonatorilor lor. În studiul de faţă voi încerca să pun în evidenţă seria bogată de paralelisme între pregătirea şi elaborarea DA şi a OED, asemănările de intenţie şi realizare[2], obiectivele convergente şi dificultăţile comparabile întâmpinate, toate acestea într-un demers care nu îşi propune să caute o ierarhizare valorică ci, dimpotrivă, să accentueze şi să documenteze elementele de parcurs similar din primele decenii de destin ale celor două dicţionare tezaur.

1. ÎNCEPUTURILE

Deşi momentele importante care marchează perioada de început a elaborării dicţionarului tezaur al limbii române sunt binecunoscute, le reamintesc succint pentru a facilita comparaţia (din unghiul cronologic, dar şi din cel al obiectivelor cadru) cu evoluţia în direcţie similară care a avut loc în contextul anglo-saxon. Înfiinţată în 1866, Societatea Literară Română (care urma să devină, un an mai târziu, Societatea Academică Română, iar din 1879, Academia Română (Pascu, 1991: 54–55)) îşi asumă încă dintru început rolul determinant în cercetarea, înregistrarea şi conservarea limbii române. În discursul său de la Academie din 23 martie 1884 (retipărit la începutul primului volum al DA), regele Carol I accentuează în mod neechivoc „sarcina […] dulce” a instituţiei de a „lua sub paza sa această limbă veche”, adăugând că „lucrările de căpetenie ale Academiei sunt

[1] Existând, în prezent, alte două ediţii ale dicţionarului, una completă şi alta în pregătire, ediţia întâi este, adesea, desemnată ca OED1. Cum însă, în prezentul studiu nu voi face referire la celelalte ediţii, voi păstra acronimul OED.

[2] Murind în 1915, e probabil ca James Murray, editorul principal al OED, să nu fi cunoscut DA. Puşcariu însă se dovedeşte familiarizat cu dicţionarul tezaur al limbii engleze, după cum se poate constata din intervenţia sa de la Academia Română din 4 iunie 1926: „În 1882 James Murray dă întâia probă cuprinzând cuvintele începătoare cu A–ANT din marele dicţionar al limbei engleze, cunoscut sub numele de Dicţionarul de Oxford şi terminat tocmai în zilele noastre. Pregătirile pentru acest dicţionar, alcătuit pe baze strict istorice, datează încă din 1857” (Puşcariu, 1926: 6).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

istoria şi limba, temeliile existenţei noastre naţionale" (1913: III). În acelaşi an, 1884, B.P. Hasdeu[3] începe elaborarea dicţionarului său intitulat *Etymologicum magnum Romaniae*. Lucrarea progresând neaşteptat de încet[4], în 1897 Comisiunea Dicţionarului îi retrage lui Hasdeu încredinţarea dicţionarului şi o atribuie lingvistului ieşean A. Philippide. Întrucât dorinţa acestuia de a înregistra exhaustiv cuvintele limbii române a făcut, o dată în plus, ca progresul în elaborarea dicţionarului să nu aibă ritmul dorit, începând din 1906 proiectul este încredinţat lui Sextil Puşcariu (dintre colaboratorii acestuia se cuvine, în special, amintită contribuţia lui C. Lacea şi Th. Capidan).

Cu aproximativ două decenii înainte de înfiinţarea Societăţii Literare Române, propunându-şi aceleaşi obiective principale, lua fiinţă la Londra Societatea Filologică (London Philological Society, 1842). Unul dintre membrii marcanţi ai Societăţii, reverendul Richard C. Trench, susţine în faţa colegilor, în 1857, două prelegeri de mare impact, reunite şi publicate în 1860 sub titlul *On some Deficiencies in our English Dictionaries*, în baza cărora se ia hotărârea de a se elabora şi publica un supliment care să remedieze imperfecţiunile dicţionarelor monolingve cele mai utilizate ale timpului. Curând însă, membrii Societăţii îşi dau seama că dimensiunea şi complexitatea schimbărilor necesare impuneau mai degrabă alcătuirea unei opere lexicografice inedite, astfel încât în şedinţa din 7 ianuarie 1858 se decide că „un Dicţionar nou al limbii engleze trebuie să fie pregătit sub egida Societăţii Filologice"[5] (*Proposal*, 1859: 1). Destinul proiectului rămâne însă sinuos (Mugglestone, 2000a: 3–4). Herbert Coleridge, care fusese propus ca editor al noului dicţionar, moare în 1861, Frederick Furnivall preia coordonarea lucrării şi iniţiază un extins program de culegere de extrase. Totuşi progresul este lent, iar şansele de finalizare incerte. În 1879, sarcina de a elabora noul dicţionar este atribuită lui James A. H. Murray[6], care va deveni nu doar principalul editor al OED, ci şi personalitatea de al cărei nume vor fi legate în cea mai mare măsură principiile de elaborare şi prestigiul ulterior ale acestei monumentale opere lexicografice.

2. PATRIOTISM ŞI LEXICOGRAFIE MODERNĂ[7]

Încă din prioada în care cele două dicţionare se aflau în stadiul de proiect, elaborarea lor a fost privită ca depăşind cu mult interesul pur lexicografic şi reprezentând o întreprindere cu profundă semnificaţie naţională. Argumentele

[3] În fapt, eforturile lui Hasdeu sunt precedate de lucrarea lexicografică a lui A. T. Laurian şi I. C. Massim (1869), al căror dicţionar academic, deşi finalizat cu succes, pentru că fusese elaborat dintr-o prespectivă excesiv latinizantă, a rămas, după expresia lui Puşcariu, „un făt născut mort" (1926: 6).

[4] Între 1887 şi 1893, Hasdeu publică trei tomuri ale dicţionarului, ajungând până la cuvântul *bărbat*.

[5] În original, „a New Dictionary of the English Language should be prepared under the authority of the Philological Society." Toate traducerile din limba engleză ne aparţin.

[6] Sir James Augustus Henry Murray (1837–1915).

[7] Subtitlul este adaptat după L. Mugglestone care observă, cu referire la OED, că „patriotism and the new philology assume joint prominence in the dictionary" (Mugglestone, 2000a: 5).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

desfăşurate în acest sens în contextul românesc şi în cel anglo-saxon dovedesc o remarcabilă similaritate: pornindu-se de la concepția romantică ce privilegia legătura indisolubilă dintre limbă şi identitatea națională, se subliniază în fiecare caz, mai întâi, necesitatea elaborării unui dicționar demn de calitățile excepționale ale limbii înseşi, iar apoi se accentuează faptul că răspunsul adecvat la această necesitate reprezintă, la rândul său, un onorant gest patriotic. Astfel, Richard C. Trench îşi exprimă credința în existența unei corelații directe între noblețea limbii engleze şi aceea a vorbitorilor săi: „o limbă nobilă face dovada existenței unor calități similare printre cei care o vorbesc" (Trench, 1905: 5)[8]. În context diferit, dar în perfect paralelism de intenție, în discursul său de la Academie din 1 aprilie 1891 (retipărit la începutul primului volum al DA), regele Carol I evocă binomul limbă – națiune: „Mândru poate fi dar poporul român de geniul său poetic, pe aripele căruia s-a ridicat la o înălțime care l-a ferit de înrâuriri străine şi nepriincioase, ocrotind chiar credința şi naționalitatea sa" (1913: V–VI)[9]. Astfel stând lucrurile, ambele țări se simt datoare să producă dicționare tezaur care să reflecte adecvat excelența limbilor respective[10], iar acest demers însuşi capătă o pronunțată coloratură patriotică: „izbândind" în realizarea dicționarului, Academia Română „îşi va ridica şieşi un monument nepieritor" (citat din discursul regelui din 1884, publicat în 1913: IV); la rândul lor, englezii, răspunzând apelului Societății Filologice de „a-şi scrie propriul lor dicționar" (*Proposal*, 1859: 8), vor emula şi chiar vor depăşi rezultatele pe care frații Grimm (inițiatorii *Deutsches Wörterbuch*) le-au obținut în Germania.

De altfel, frații Grimm erau membri onorifici ai Societății Filologice londoneze (Osselton, 2000: 61), iar dicționarul lor, împreună cu cel al lui E. Littré şi dicționarul tezaur olandez inițiat de M. de Vries, au reprezentat pentru OED atât

[8] În original, în citat mai extins: „If the great acts of that nation to which we belong are precious to us, if we feel ourselves made greater by their greatness, summoned to a nobler life by the nobleness of Englishmen who have already lived and died, and have bequeathed to us a name which must not by us be made less, what exploits of theirs can well be nobler, what can more clearly point out their native land and ours as having fulfilled a glorious past, as being destined for a glorious future, than that they should have acquired for themselves and for those who come after them a clear, a strong, an harmonious, a noble language? For all this bears witness to corresponding merits in those that speak it, to clearness of mental vision, to strength, to harmony, to nobleness in them that have gradually formed and shaped it to be the utterance of their inmost life and being" (Trench, 1905: 5).

[9] În 1926 Puşcariu leagă şi el elaborarea dicționarului de chiar definirea identitară a provinciilor româneşti reunite: DA este „opera națională ce cuprinde tezaurul limbei strămoşeşti, simbolul însuşi al unității noastre naționale" (Puşcariu, 1926: 5).

[10] Membrii Societății Filologice deplâng împrejurarea că „at present it is abundantly clear that England does not possess a Dictionary worthy of her language" (*Proposal*, 1859: 8), iar regele Carol I este încredințat că „Etymologicum magnum Romaniae […], a cărui încheiere sper încă a o vedea, va arăta lumii învățate ce comori însemnate de cuvinte felurite şi de cugetări înalte şi frumoase sunt ascunse în limba şi literatura noastră" (citat din discursul rostit în fața Academiei Române la 1 aprilie 1891, publicat în 1913: VI).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

un etalon[11], cât şi un reper ce se dorea a fi depăşit: „într-un proiect de asemenea amploare, în care aproape se poate spune că este în joc onoarea naţională a Angliei, nu trebuie precupeţit niciun efort pentru a face opera desăvârşită, dacă e cu putinţă, însă în orice caz capabilă să rivalizeze cu Dicţionarul francez publicat recent de Littré şi cu Dicţionarul german iniţiat de fraţii Grimm" (cuvintele, rostite de orientalistul M. Müller[12], sunt citate din Mugglestone, 2000a: 5). Astfel, elaborarea OED cu metodele cele mai avansate ale lexicografiei secolului al XIX-lea, aspect asupra căruia promotorii şi editorul principal al dicţionarului revin în repetate rânduri cu nedisimulată mândrie[13], este privită şi din unghiul unei competiţii potenţiale. Această 'aducere la zi' a filologiei engleze apare mai mult decât necesară în condiţiile în care, după cum observa critic R. Morris în 1875, „în ultimii şaizeci de ani", englezii „au contribuit prea puţin la dezvoltarea filologiei comparate", mulţumindu-se să adopte succesele înregistrate în Germania (citatul este preluat din Mugglestone, 2000a: 4).

Mai atenuat este accentul pus asupra aspectului 'ştiinţificităţii' muncii lexicografice în documentele ce prefaţează DA, probabil pentru că progresele filologiei secolului al XIX-lea – devenită „stiinţă în înţelesul adevărat al cuvântului, prin introducerea punctului de vedere istoric şi comparativ" (Puşcariu, 1974: 233) – erau deja un bun câştigat[14], astfel încât Puşcariu nu a mai găsit necesar să atragă în mod insistent atenţia asupra faptului că în toate etapele pregătirii şi elaborării DA s-a folosit o metodă ştiinţifică, aceasta fiind acum de la sine înţeleasă. În schimb, Puşcariu afirmă explicit avantajul pe care dicţionarul tezaur al limbii române l-a desprins din împrejurarea că publicarea sa a început[15] în perioada în care excesele concepţiei neogramatice fuseseră deja depăşite: „Pe vremea când mi s-a încredinţat redactarea Dicţionarului şi în anii imediat următori începuseră să se accentueze din ce în ce mai mult în cercetările lingvistice nişte directive nouă […]. A fost desigur un noroc că Dicţionarul nostru a crescut oarecum cu ele deodată, întrucât, spre deosebire de alte dicţionare mari, începute în a doua jumătate a secolului trecut, el nu a fost pornit în cadrele rigide ale unei concepţii unilaterale, ci a putut deveni, în chiar structura lui, cel mai modern dicţionar academic" (Puşcariu, 1926: 14).

[11] J. Murray face referire la dicţionarele Grimm şi de Vries în prelegerea sa asupra evoluţiei lexicografiei engleze (1900), iar dicţionarul lui Littré este adus în discuţie în prefaţa la primul volum al OED (1888).

[12] În original: „In an undertaking of such magnitude, in which one might almost say that the national honour of England is engaged, no effort should be spared to make the work as perfect as possible, and at all events no unworthy rival of the French Dictionary lately published by Littré, or the German Dictionary undertaken by the Brothers Grimm."

[13] Pentru a da un singur exemplu, în concluziile prelegerii sale asupra evoluţiei lexicografiei engleze, J. Murray afirmă în termeni superlativi: „It can be maintained that in the Oxford Dictionary, permeated as it is through and through with the scientific method of the century, lexicography has for the present reached its supreme development" (1900: 49).

[14] De altfel, în câteva studii republicate în volumul postum din 1974, Puşcariu se chiar distanţează critic faţă de unele aspecte ale gândirii neogramaticilor.

[15] Dicţionarul coordonat de S. Puşcariu a avut prima apariţie în 1906 (fascicula *A–adăogire*), la 22 de ani după OED.

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

3. OBIECTIVELE DA ŞI ALE OED: DICŢIONARUL TEZAUR ÎNTRE IDEAL ŞI REALITATE

Aparţinând unor contexte culturale cu prea puţine puncte de contact direct, însă fiind iniţiate în circumstanţe similare şi pornind de la concepţii lexicografice înrudite, DA şi OED îşi propun obiective cadru perfect convergente. Coordonatorii ambelor dicţionare îşi afirmă explicit intenţiile (1) de a aplica un principiu al obiectivităţii în înregistrarea cuvintelor, în sensul unei consemnări neutru-descriptive, mai degrabă decât normativ-prescriptive a acestora, (2) de a permite un grad cât mai larg de includere a vocabularului şi (3) de a satisface exigenţele unui dicţionar istoric, respectiv să consemneze pentru fiecare cuvânt evoluţia sa semantică şi gramaticală de la momentul intrării în limbă până în prezent, să ilustreze aceste transformări succesive prin citate relevante şi să ofere informaţie etimologică corect fundamentată ştiinţific. Oricât de dezirabile însă, aceste obiective nu au putut fi atinse în forma lor cea mai înaltă în niciunul dintre cele două dicţionare. Adoptând de la început o atitudine pronunţat realistă (poate şi în baza experienţei mai puţin fericite a primelor încercări de elaborare a unui dicţionar tezaur al limbii române), S. Puşcariu declară explicit în *Raportul către Comisiunea Dicţionarului* că „ţinta mea nu poate fi a da un dicţionar ideal şi – cel puţin în împrejurările de astăzi – nerealizabil, ci numai a mă apropia de acest ideal, întrucât se poate într-un timp cât mai scurt” (1913: IX). Dimpotrivă, după cum constată Lynda Mugglestone (2000a) parcurgând documentele păstrate în manuscris în arhiva OED, J. Murray dorea ca noul dicţionar să fie nu doar „autoritatea [lexicografică] supremă şi fără rival”[16] (aşa cum fusese descris în „The Periodical” (1928: 1), revista Editurii Oxford), ci însăşi opera perfectă: „Am vrut să văd Dicţionarul ideal şi să arăt cum înţelegeam eu că trebuie să fie acesta”[17] (citat preluat din Mugglestone, 2000a: 8–9). După cum observă însă tot Mugglestone (2000a: 9), „convertirea la realism” a lui Murray a fost una timpurie: dintr-o multitudine de motive pe care munca redacţională avea să le scoată curând la iveală, idealul nu putea fi atins.

3.1. ÎNTRE DESCRIPTIVISM ŞI NORMATIVITATE

Una dintre deficienţele majore care, în aprecierea lui R. Trench (din 1857), trebuia diagnosticată cu privire la dicţionarele monolingve engleze era tendinţa acestora înspre normativitate, cu consecinţa că selecţia vocabularului se făcea adesea în baza unor criterii de corectitudine şi/sau exemplaritate stilistică. În viziunea empiristă a lui Trench, însă, „un Dicţionar […] este un inventar al limbii […]. Nu cade în sarcina autorului său să selecteze cuvintele *bune* ale unei limbi”[18]

[16] În original: „The Oxford Dictionary is the supreme authority and without a rival.”
[17] În original: „I wanted to see an ideal Dictionary & to show what I meant by one.”
[18] În original: „A Dictionary […] is an inventory of the language […] It is no task of the maker of it to select the *good* words of a language.”

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

(1860: 4). Dimpotrivă, precizează Trench, lexicograful ar trebui să fie un istoric, nu un critic: „însărcinarea pe care şi-a asumat-o este aceea de a strânge şi inventaria toate cuvintele, fie că sunt bune sau rele, fie că judecata sa le aprobă sau nu”[19] (1860: 5). Această poziţie de principiu va fi preluată fără modificări şi expusă în propunerea membrilor Societăţii Filologice de elaborare a noului dicţionar tezaur, iar Murray însuşi o va îmbrăţişa cu convingere[20]. Cu toate acestea, „graniţa dintre descriptivism şi prescriptivism avea să se dovedească adeseori mai puţin clară şi mai dificil de trasat decât au anticipat atât Trench cât şi Murray”[21] (Mugglestone, 2000b: 194). Pe de o parte, publicul victorian obişnuit cu tradiţia dicţionarelor normative se aştepta ca OED să legitimeze un standard de vorbire corectă şi elevată, astfel încât „interpretarea greşită [din partea cititorilor dicţionarului] a unor observaţii descriptive, ca şi cum acestea ar fi fost recomandări prescriptive, nu era deloc rară”[22] (Mugglestone, 2000b: 194). Pe de altă parte, Murray însuşi, precum şi ceilalţi editori ai dicţionarului, au ‘abdicat’ într-un număr de cazuri particulare de la idealul descriptivismului neutru şi obiectiv, fie utilizînd etichetări precum „uz needucat/eronat/impropriu”[23], fie înregistrând în dicţionar forma ortografică mai puţin uzuală a unor cuvinte în baza argumentului că aceasta „este în mod intrinsec mai bună şi, prin urmare, este recomandată” (Murray, 1888: X, în prefaţa la primul volum al OED).

Ca şi OED, DA face o profesiune de credinţă anti-normativă: „în general, acest dicţionar nu trebuie considerat ca un îndreptar al Academiei Române, prin care unele cuvinte se condamnă, iar altele se aprobă. Nu avem acest drept. Numai timpul poate consacra sau îngropa o vorbă: limba nu se plăsmuieşte în Academii” (Puşcariu, 1913: XXII). Întărind ideea, Puşcariu precizează că în stabilirea vocabularului DA nu a fost „condus de consideraţiuni neştiinţifice, cum e o clasare subiectivă-estetică a cuvintelor în «frumoase» şi «urâte»” (1913: XII). Cu toate acestea, cel puţin în etapele timpurii ale pregătirii şi redactării dicţionarului, glisajul înspre o normativitate implicită este, cred, mai accentuat în DA decât în OED. Percepţia lui Puşcariu cu privire la ceea ce reprezenta ‘cu adevărat’ limba

[19] În original: „The business which he has undertaken is to collect and arrange all the words, whether good or bad, whether they do or do not commend themselves to his judgment […] He is an historian of [the language], not a critic.”

[20] Mugglestone (2000b) aduce mai multe exemple de situaţii în care Murray expune şi argumentează, în corespondenţa privată, intenţia sa de a nu introduce criterii prescriptive în selecţia vocabularului din OED.

[21] În original: „The separation of descriptivism and prescriptivism was, in particular, often to prove less clear cut, as well as less easy, than either Trench or Murray had envisaged.”

[22] În original: „Misinterpretation of descriptive statements as prescriptive edicts was, for instance, by no means rare.”

[23] Mugglestone (2000b: 199-200) argumentează că, într-un anumit sens, utilizarea oricăror etichetări stilistice (de tipul, frecvent în OED, „*familiar, colloquial, ludricuous, illiterate, vulgar, improperly*” etc.) reprezintă, cel puţin potenţial, o deplasare în direcţia normativităţii. În acelaşi articol, Mugglestone prezintă o serie de exemple care indică atât atitudinea preponderent descriptivă a OED, cât şi preferinţa pentru normativitate a unor recenzenţi/cititori ai săi şi prescriptivismul ocazional al dicţionarului.

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

română (asupra căreia mă voi opri în secțiunea următoare a studiului de față) l-a determinat să adopte o poziție mai reținută față de împrumuturile recente, care au fost în unele cazuri excluse din vocabularul DA, în altele tratate marginal[24], cu speranța că „dicționarul acesta poate servi mai bine la stârpirea neologismelor nefolositoare […], terminii […] streini vor putea fi înlocuiți cu termini româneşti" (1913: XXII). Consecința inevitabilă a acestei atitudini este, însă, reintroducerea unui grad de prescriptivism: lexicograful „aprobă" anumite cuvinte (pe cele băştinaşe) şi le „condamnă" pe altele (neologismele estimate ca superflue, a căror „stârpire" apare dezirabilă)[25].

3.2. EXTENSIUNEA VOCABULARULUI

În congruență cu tendința prevalentă în lexicografia modernă, atât Puşcariu (1913: XXV), cât şi Murray (1888: VI, anticipat deja de Trench în 1857) se pronunță împotriva introducerii informației de tip enciclopedic ca element complementar față de datele specifice definiției lexicografice. Prin urmare, „limitele externe" (Puşcariu, 1913: XXV) ale celor două dicționare se arată relativ uşor de stabilit[26]. Altfel stau însă lucrurile când se pune în discuție chestiunea gradului de includere a vocabularului. În prelegerile susținute în fața Societății Filologice londoneze, Trench pledase pentru exhaustivitate (urmau să fie fişate toate cărțile şi incluse toate cuvintele[27]) şi aceeaşi declarație de intenții se regăseşte în propunerea Scietății Filologice de elaborare a noului dicționar. În context românesc, idealul exhaustivității este susținut de A. Philippide (Seche, 1969). Cu toate acestea, angrenați în munca de elaborare propriu-zisă, atât Murray, cât şi Puşcariu sunt conştienți că, din motive legate de insuficiența resurselor (timpul şi materialele pe care (nu) le aveau la dispoziție[28]), dar şi de împrejurări ce țin de însăşi natura limbii[29], era imposibilă înregistrarea tuturor cuvintelor. În consecință, apare

[24] „Am cercat să reducem la valoarea adevărată nu numai însemnătatea neologismelor față de cuvintele băştinaşe, prin aceea că le-am ilustrat prin mai puține citațiuni, ci şi prin aceea că nu am dat toate derivațiunile lor posibile" (Puşcariu, 1913: XXIII).

[25] Este de notat însă că Puşcariu îşi relaxează ulterior poziția față de neologisme (a se vedea Seche, 1969, precum şi secțiunea următoare a acestui studiu).

[26] Cel puțin în principiu, pentru că „unele mici digresiuni istorice" (Puşcariu, 1913: XXV) sunt inserate ocazional în DA; informație enciclopedică apare şi în definițiile din OED (Silva, 2000).

[27] „If, therefore, we count it worth while to have *all* words, we can only have them by reading *all* books; this is the price we must be content to pay" (Trench, 1860: 68-69). În fapt, Trench însuşi, în acelaşi studiu, propune limitări ale vocabularului atât cu privire la terminologia ştiințifică, cât şi la cuvintele dialectale.

[28] Ambii coordonatori au muncit constant sub presiunea timpului. Pentru alte dificultăți întâmpinate de Murray, mai ales la începutul perioadei de redactare, a se vedea Mugglestone, 2000a. Cu probleme de aceeaşi natură, însă de o amplitudine posibil mai mare (în special insuficiența şi distribuția inegală a extraselor), se confruntă şi Puşcariu (1913: X–XI).

[29] Puşcariu trimite explicit la creativitatea continuă a limbii care face ca munca lexicografului să rămână fatalmente incompletă: „oricât ar fi dicționarul de bogat, e departe de a fi complet, căci limba creează necontenit vorbe nouă" (Puşcariu, 1926: 7).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

imperativă stabilirea unor poziţii principiale în baza cărora se putea opera selecţia vocabularului, sarcină deloc uşoară întrucât, după cum observa Murray (1888/1969: 59–60) în *Explicaţiile generale* care prefaţează primul volum al OED, vocabularul unei limbi este o nebuloasă ale cărei contururi exterioare nu pot fi trasate cu precizia dorită[30]. O la fel de acută conştiinţă a dificultăţilor de a decide asupra (de)legitimării unor cuvinte prin includerea/excluderea lor în/din dicţionar manifestă şi Puşcariu: „care e criteriul după care se poate spune lămurit: acest cuvânt trebuie primit, acela nu? Un astfel de criteriu nu există" (1913: XV). Totuşi, o 'departajare' trebuia şi a fost făcută: ambii coordonatori şi-au enunţat şi argumentat setul de principii de la care pornind au stabilit extensiunea vocabularului[31].

Istoria diferită a celor două ţări şi, implicit, istoria diferită a limbilor lor transpar cu cea mai mare claritate din modul, doar parţial coincident, în care s-a decis asupra acestor principii. Încă din momentul de emergenţă al proiectului şi până la finalizarea sa, toţi cei implicaţi în destinul OED (R. Trench, Societatea Filologică, J. Murray şi ceilalţi editori) au convenit că rolul dicţionarului este acela de a înregistra limba engleză în varianta sa naţională, transdialectală. După cum precizează Murray în *Explicaţiile generale* din 1888, dicţionarul urma să cuprindă termenii regionali anteriori secolului al XV-lea pentru că, în perioada dinaintea Reformei protestante din Anglia, engleza a existat doar sub forme dialectale, toate având statutul de limbă literară. Începând cu secolul al XV-lea însă, se dezvoltă varianta standard a limbii, singura pe care OED o consemnează, excepţie făcând cazurile în care cuvinte regionale „continuă evoluţia unui cuvânt sau a unui sens utilizat cândva pe tot cuprinsul ţării, ilustrează evoluţia unui cuvânt literar sau au ele însele o anumită circulaţie în literatură, cum este cazul multor cuvinte scoţiene recente"[32] (Murray, 1888/1969: 63).

O includere largă în OED o vor avea, în schimb, termenii arhaici[33]. Deja în prelegerile sale din 1857, R. Trench pleda în favoarea înregistrării (pe cât posibil)

[30] În original: „the *Common Words* of the language […] are linked on every side with other words which are less and less entitled to this appellation. […] And there is absolutely no defining line in any direction: the circle of the English language has a well-defined centre but no discernible circumference" (Murray, 1888/1969: 60).

[31] În fapt (şi în mod, poate, nesurprinzător, dată fiind amploarea proiectelor lexicografice respective), nici în OED, nici în DA principiile stabilite nu au putut fi respectate cu consecvenţă deplină. După cum observă A. Curzan, „Murray and the other editors of the OED had to make individual and usually independent decisions on the inclusion of every peripheral term, as they describe in their self-perceptive caveats in the prefaces. Absolute consistency in the process was impossible with several editors and many decades of editing" (2000: 99). Puşcariu, la rândul său, precizează că „grija noastră nu trebuie deci să fie de a fi numai consecvenţi, ci de a fi de folos, şi vom pune mai mult preţ pe bunul simţ decât pe aceea că avem sau nu motive indiscutabile să justificăm alegerea noastră" (1913: XX).

[32] În original: „Dialectal words and forms which occur since 1500 are not admitted, except when they continue the history of a word or sense once in general use, illustrate the history of a word, or have themselves a certain literary currency."

[33] În limita, totuşi, a disponibilităţii ediţiilor textelor vechi, nu întotdeauna accesibile cititorilor voluntari care au furnizat citate pentru dicţionar.

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

complete în dicționar a cuvintelor devenite învechite, pornind de la două argumente principale: (1) acestea reprezentau o dovadă şi o sursă importantă de informație despre trecutul țării şi al limbii, meritând, deci, să fie conservate în „arhivele" celei din urmă; (2) definirea şi ilustrarea arahismelor era necesară pentru a-i permite cititorului modern să-i parcurgă pe „clasicii literaturii engleze cu uşurință şi cu folos" (Trench, 1860: 12). Chiar şi acele cuvinte învechite care au avut o existență efemeră, fiind create artificial sub influența unui curent pasager sau a înclinației particulare a unui scriitor, trebuiau introduse şi explicate în OED pentru că „un Dicționar este un monument istoric, istoria unei națiuni privită dintr-un anumit unghi de vedere, iar cărările greşite pe care a rătăcit limba sau a fost înclinată să rătăcească, pot să fie aproape la fel de instructive ca şi drumurile drepte pe care a umblat; la fel de mult se poate învăța, sau aproape la fel de mult, din nereuşitele limbii ca şi din izbânzile sale"[34] (Trench, 1860: 6). În final, decizia pe care o va adopta Murray este ca OED să includă (în principiu) toate cuvintele în uz în limba engleză începând de la mijlocul secolului al XII-lea; termenii deveniți deja învechiți la 1150 nu vor fi înregistrați, însă „pentru cuvintele care sunt înregistrate, această dată nu are nicio relevanță; evoluția lor este prezentată de la prima atestare în limbă, oricât de timpurie este aceasta"[35] (Murray, 1888/1969: 62).

Aplecându-se asupra realităților româneşti, Puşcariu (1913: XV) constată că (spre deosebire de limba franceză al cărei *Dictionnaire général de la langue française* de A. Hatzfeld, A. Darmesteter şi A. Thomas îi servise drept principal model pentru DA) limba română nu a dezvoltat încă o formă standard, consolidată în mod unitar pe tot teritoriul țării. În consecință, argumentează Puşcariu în perioada de început a elaborării dicționarului, uzul curent – fluctuant şi, în viziunea sa, excesiv neologizant – nu poate reprezenta punctul de pornire în alcătuirea DA; dimpotrivă, dicționarul va înregistra doar selectiv vocabularul modern, însă va „da şi cuvinte vechi, ieşite din limba comună şi vorbe dialectale, neintrate încă în ea" (Puşcariu, 1913: XVI). Mai mult, tocmai aceste din urmă categorii ale lexicului reprezintă, în înțelegerea lui Puşcariu, limba română în esența sa autentică, cea care trebuie (re)adusă în atenția publicului cultivat: „multe din aceste cuvinte vechi s-au uitat, numai pentru că nu sunt cunoscute, pentru că nu se citesc îndeajuns scrierile strămoşilor noştri, şi ele pot fi împrospătate cu folos, recucerindu-li-se locul uzurpat de venetici; iar între cele dialectale se vor găsi sute de cuvinte, cari merită a fi întrebuințate de toți românii şi cu cari literații vor putea lega o prietenie strânsă" (Puşcariu, 1913: XVI). Privită de la distanță de un secol, cunoscând direcția în care s-a dezvoltat între timp limba română, gândirea lui Puşcariu îşi dezvăluie o dimensiune normativă implicită, iar speranța lingvistului că atât cuvintele regionale,

[34] În original: „A Dictionary is an historical monument, the history of a nation contemplated from one point of view; and the wrong ways into which a language has wandered, or been disposed to wander, may be nearly as instructive as the right ones in which it has travelled: as much may be learned, or nearly as much, from its failures as from its successes."

[35] În original: „But to words actually included this date has no application; their history is exhibited from their first appearance, however early."

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

cât şi cele arhaice ar putea reintra în vocabularul curent, prezervând/întărind ceea ce îi apărea a fi „puritatea limbii române” (Puşcariu, 1913: XX), s-a văzut confirmată doar într-o măsură limitată[36]. Cu toate acestea, în contextul de pregătire şi elaborare a DA (date fiind situația istorică a provinciilor româneşti şi impactul acesteia asupra destinului limbii) nu apare surprinzător faptul că Puşcariu acordă un statut privilegiat cuvintelor regionale, care primesc acces „cât mai nerestrâns, căci ele sunt adevăratele elemente ale dicționarului limbii române, în ele se oglindeşte geniul limbii noastre” (Puşcariu, 1913: XVI), şi încurajează larga înregistrare a celor arhaice.

Surprinzătoare poate părea, în schimb, argumentația complementară pe care Puşcariu o desfăşoară în favoarea limitării accesului în dicționar al unor cuvinte învechite. Poziția pe care o susține inițial lingvistul clujean este că, deşi din punctul de vedere al specialiştilor în filologie orice cuvânt al limbii prezintă interes, DA se adresează unui public larg, iar „ceea ce pentru cei dintâi poate fi de folos e adesea stricăcios pentru cei din urmă” (Puşcariu, 1913: XI), în sensul că un cititor obişnuit al dicționarului nu ar fi capabil să distingă, de pildă, „cuvintele elementare de cele care n-au avut niciodată sorți de a se încetățeni în limbă” (Puşcariu, 1913: XI). În consecință, Puşcariu exclude sau îşi propune să excludă din dicționar cuvinte precum „*afiştat* (în loc de *atestat*, prin contaminare cu *afiş*), pe care-l găsim în gura unui țăran în *Amintirile* lui Creangă” (Puşcariu, 1913: XVII), „*onor* şi *bellă* […] ca şi *aberăciunile* latiniştilor, ca şi *absolviruesc* (= absolv) al lui Țichindeal” (Puşcariu, 1913: XXI), în baza argumentului că „toate aceste cuvinte pot fi considerate ca nişte încercări nereuşite de încetățenire de streini şi noi vom urma de astă dată uzul, care a refuzat a le primi, indiferent de numele autorului care le era protector” (Puşcariu, 1913: XXI). Imaginând un dialog lexicografic peste timp şi spațiu, mi se pare, însă, că argumentele reverendului Trench în favoarea consemnării şi a „cărărilor greşite pe care a rătăcit limba” îşi păstrează întreaga relevanță în cazul DA: cuvintele (dorite a fi) excluse indică, şi ele, etape din dezvoltarea limbii române care meritau poate un loc în ‘arhiva’ acesteia[37]. De altfel, este important de precizat faptul că Puşcariu însuşi îşi va reconsidera poziția în anii ulteriori, tocmai în baza unor considerente care fuseseră şi ale lui R. Trench: „Va veni în curând vremea când «protocoalele» cutărui «sinod eparhial» din Ardeal, cu «rațiocinele» şi «emolumentele» lor vor fi tot atât de neînțelese ca «anaforalele» din veacurile trecute. Cercetătorii hârtiilor vechi vor căuta în Dicționarul Academiei desluşiri asupra înțelesului lor. În 1906 credeam că asemenea barbarisme trebuie excluse din Dicționar. Acum mă întreb dacă nu ar fi util să extragem câteva cărți scrise în stilul cancelariilor ardelene denainte de unire” (Puşcariu, 1926: 13–14).

Sunt binecunoscute rezerva lui Puşcariu față de împrumuturile recente ‘nefolositoare’ şi decizia sa inițială de a nu le include în DA decât pe acelea pentru

[36] Vocabularul arhaic şi cel regional au fost ilustrate, în perioada interbelică, în scrierile literare, însă nu au fost adoptat în mod semnificativ în uzul curent.

[37] Puşcariu însuşi se foloseşte în alte ocazii de un argument similar pentru a introduce în dicționar cuvinte care „deşi nu au fost niciodată uzuale, […] sunt documente interesante pentru dezvoltarea limbii noastre literare” (Puşcariu, 1913: XVIII).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

care nu se putea găsi un echivalent românesc. Şi atitudinea aceasta se nuanțează însă, ulterior, astfel încât în discursul său de la şedința Academiei Române din 4 iunie 1926, Puşcariu apreciază că neologismul „e astăzi un instrument necesar de îmbogățire a graiului [...] pe cale de a pătrunde în popor, deci de a câştiga toate drepturile de cetățean" (Puşcariu, 1926: 13), intrarea sa în limbă şi circulația sa între provinciile româneşti devenind, în consecință, „un fenomen lingvistic de care filologul şi mai ales lexicograful nu se poate dezinteresa" (Puşcariu, 1926: 13). În contextul anglo-saxon neexistând în secolul al XIX-lea un aflux comparabil de împrumuturi recente, problema neologismelor nu s-a pus în aceiaşi termeni în redactarea OED. Pentru Murray şi ceilalți editori, multe decizii dificile priveau mai degrabă gradul de includere a unor termeni străini desemnând realități specifice diferitor posesiuni britanice şi/sau varietăților de limbă engleză dezvoltate în colonii în momentul de maximă expansiune a Imperiului. După cum arată Sarah Ogilvie (2012), cercetând arhivele OED, Murray a adoptat o politică de includere generoasă a acestor cuvinte, rezistând unor presiuni ale reprezentanților editurii Oxford (şi protestului altor contemporani), care ar fi preferat ca unii termeni atât de exotici să nu primească 'drept de cetățenie' în limba engleză.

Ținând de aceeaşi zonă a intrărilor (mai) recente în limbă, vocabularul ştiinței le apare atât lui Murray cât şi lui Puşcariu a fi, prin natura sa, „cosmopolit"[38], format din cuvinte care au fost acceptate ca „proprietate comună" (Murray, 1888/ 1969: 69) încă de la apariția lor într-o ştiință sau alta. Evident, problema dificilă era aceea de a stabili cât anume din lexicul ştiințific urma să fie inclus într-un dicționar general al limbii. Poziția de principiu în DA, neenunțată în termeni tranşanți, pare să fi fost aceea de a înregistra cuvintele ştiințifice care au intrat şi în uzul comun; OED a adoptat o politică de includere oarecum mai largă[39], iar în practica editorială tendința a fost să se includă chiar mai mult vocabular ştiințific decât ar fi justificat decizia de principiu inițială[40].

3.3. BIOGRAFIA CUVINTELOR

Coordonatorii DA şi ai OED s-au oprit asupra aceleiaşi metafore, „biografia cuvintelor"[41], pentru a descrie procesul laborios şi complex prin care a fost

[38] „Ştiința e cosmopolită" (Puşcariu, 1913: XIX).

[39] În prefața la primul volum, Murray precizează că, din vocabularul ştiințific, vor fi incluse „*all words English in form*, except for those of which an explanation would be unintelligible to any but the specialist; and such words, not English in form, as either are in general use […] or belong to the more familiar language of science" (Murray, 1888/1969: 63).

[40] După cum observă M. Hoare şi V. Salmon într-un studiu consacrat vocabularului ştiințific în OED, „it will be clear from the most superficial scan of OED1 that much of the scientific lexis deemed fit for inclusion resides so far out of the 'compass diagram' as to be well beyond the characterization as 'such of the scientific, technical, slang, dialectal and foreign words as are passing into common use and approach the position or standing of «common words»' described by Murray in 1888" (Hoare and Salmon, 2000: 164).

[41] Într-unul dintre articolele alcătuite *Din perspectiva dicționarului (II)*, Puşcariu descrie rolul lexicografului de a „scrie biografia cuvântului", dicționarul însuşi fiind „istoria biografică a limbii"

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

urmărită, în cele două dicţionare, dezvoltarea sensurilor (ilustrată consecvent printr-o serie cronologică de citate relevante) concomitent cu stabilirea etimologiei cuvintelor. Şi în această privinţă, faţă de reperele lexicografice naţionale care le-au precedat, DA şi OED stabilesc un standard de excelenţă. După cum observa Murray în 1900, dicţionarele britanice anterioare lui OED erau de prea puţin folos în elucidarea întrebărilor privind „'istoria' cuvintelor şi a familiilor de cuvinte şi pentru schimbările de formă şi înţeles prin care au trecut cuvintele de-a lungul istoriei lor [...] Nimeni nu ar putea afla din dicţionarele existente de cât timp se găsea un cuvânt în limbă, care dintre multiplele sensuri ale cuvântului era cel original sau cum şi când s-au dezvoltat aceste multiple sensuri"[42] (Murray, 1900: 119). Constatarea lui Murray se dovedea la fel de justă în cazul DA. Prin urmare, ambele dicţionare îşi asumă rolul de pionierat în limbile respective[43], de a descrie şi documenta evoluţia istorică a cuvintelor, urmărind dezvoltarea logică şi cronologică a sensurilor acestora (înţelesul cel mai vechi fiind înregistrat, de regulă, primul), aducând citate ilustrative şi elucidând, în mai mare (şi mai satisfăcătoare) măsură decât predecesoarele lor, etimologiile cuvintelor. O comparaţie detaliată, sub aceste aspecte, între DA şi OED – cu luarea în discuţie a sistemelor de prezentare a dezvoltării istorice a sensurilor concepute de Puşcariu şi Murray, a gradului de completitudine şi, mai ales, de reprezentativitate a bibliografiei din care s-au extras citatele şi a modului de furnizare a informaţiei etimologice –, deşi ar merita, cred, din plin făcută, presupune însă o complexitate a analizei care nu este posibilă în spaţiul limitat al acestui studiu, rămânând să devină obiectul unor cercetări viitoare.

CONCLUZII

O istorie a OED în cifre, recapitulată în numărul din „The Periodical" (1928: 21) care sărbătorea finalizarea dicţionarului, indică un total de 414.825 de cuvinte înregistrate (dintre care 240.165 cuvinte principale), 500.000 de definiţii şi 1.827.306 de citate. La rândul său, DA împreună cu DLR (seria nouă, redactată în

(Puşcariu, 1974: 230). La fel, în prelegerea sa din 1900 privind evoluţia lexicografiei britanice, Murray precizează că OED „seeks not merely to record every word that has been used in the language for the last 800 years, with its written form and signification, and the pronunciation of current words, but to furnish a biography of each word" (Murray, 1900: 46–47).

[42] În original: „for the 'history' of words and families of words, and for the changes of form and sense which words had historically passed through, they gave hardly any help whatever. No one could find out from all the dictionaries extant how long any particular word had been in the language, which of the many senses in which words were used was the original, or how or when these many senses had been developed."

[43] În limba română existau deja precedente, dicţionarul lui A.T. Laurian şi I.C. Massim, precum şi *Etymologicum magnum Romaniae*, însă primul promovase o latinizare nerealistă a limbii, iar cel de al doilea, iniţiat de Hasdeu, nu a ajuns să fie finalizat. În plus, după cum observă M. Seche, „concluzia care se impune din cercetarea aspectului semantic al lucrării lui Hasdeu este aceea că ea nu îndeplineşte condiţia de dicţionar cu profil istoric, deoarece […] istoria sensurilor cuvintelor este prea adesea sacrificată în favoarea concentrării semantice excesive şi a organizării sincronice" (Seche, 1969: 25).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

perioada 1965–2010) cuprinde „cca 175.000 cuvinte şi variante, cu peste 1.300.000 de citate" (Cristea *et al*., 2011: 1). O comparație din punct de vedere strict cantitativ este însă dificil de făcut între DA şi OED (ştiut fiind că elaborarea DA a fost întreruptă la litera L); aceasta ar rămânea poate, în orice caz, needificatoare, în condițiile în care resursele umane şi de material lexical de care au dispus editorii OED au fost substanțial mai mari decît în cazul DA[44]. Sub latură calitativă însă, privind concepția, obiectivele şi metoda de redactare, cele două dicționare tezaur se dovedesc capabile să onoreze deopotrivă familia marilor dicționare istorice. În finalul unui studiu comparativ între OED, *Deutsches Wörterbuch* şi dicționarul tezaur olandez inițiat de M. de Vries, N. Osselton conchide că, „împărtăşind preocupările filologice ale timpului lor, acestea au oferit răspunsuri în bună măsură asemănătoare la o serie de probleme comune"[45] (2000: 72), iar aceeaşi concluzie mi se pare că se poate desprinde din comparația între DA şi OED. Mai mult, două dintre caracteristicile pe care Osselton le singularizează ca fiind specifice pentru OED, neexistând în dicționarele german şi olandez, se regăsesc şi în DA: urmărirea evoluției cuvintelor nu pe o perioadă determinată[46], ci pe întreaga durată a 'vieții' acestora, şi ilustrarea fiecărui sens prin citate concise, funcționale, mai degrabă decât cu inserarea unor secvențe substanțiale de text. Asemănându-se prin circumstanțele care au dus la elaborarea lor, prin dubla dimensiune de proiect ştiințific, dar şi patriotic, prin strădania coordonatorilor lor de a se apropia cât mai mult de idealul unui dicționar tezaur, însă şi prin dificultățile care s-au interpus în procesul de pregătire şi redactare, DA şi OED reprezintă, în egală măsură, opere lexicografice exemplare şi ilustrări comprehensive ale istoriei unor națiuni, o istorie desprinsă cu minuție din înțelegerea izbânzilor (şi nereuşitelor) limbii.

BIBLIOGRAFIE

Brewer, C. (f.a.), *Examining the OED*; accesat la http://oed.hertford.ox.ac.uk/main/content/view/90/196/index.html

Cristea, Dan, Gabriela Haja, Alex Moruz, Marius Răschip, Mădălin Pătraşcu (2011), Statistici parțiale la încheierea proiectului eDTLR – Dicționarul tezaur al limbii române în format electronic, în

[44] Atât în perioada de pregătire, cât şi în aceea de redactare a OED s-au folosit serviciile multor voluntari, membri ai publicului care se angajau să fişeze cărți pentru dicționar sau să ajute la munca preliminară de aranjare cronologică a fişelor şi de stabilire, într-o primă instanță, a dezvoltării sensurilor cuvintelor (pentru o prezentare detaliată a unor astfel de contribuții, a se vedea Knowles, 2000). După afirmațiile unora dintre editori, la finalizarea sa, OED a dispus de o colecție de 5.000.000 de fişe, jumătate dintre acestea fiindu-i, se pare, deja disponibile lui Murray la începutul redactării (C. Brewer, *Examining the OED*, în secțiunea *Role of quotations/OED1 source collection/ Early progress*, online).

[45] În original: „sharing the philological preoccupations of their age, they produced largely similar answers to a number of common problems."

[46] „For Jacob Grimm it was from Luther to Goethe; that is, from about 1550 to what were for him modern times […] Littré's ordered description begins at 1600, and Matthias de Vries initially took the Dutch authorized version of the Bible in 1637 as his boundary, though this was moved back to 1500 in the course of publication" (Osselton, 2000: 73).

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

volumul *Lucrările Conferinței Naționale „Limba română: ipostaze ale variației lingvistice”*, organizată de Catedra de limba română, Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti, 3−4 decembrie 2010; accesat la http://profs.info.uaic.ro/~dcristea/papers/Cristea_Haja_Moruz_Raschip_Patrascu.pdf

Curzan, A. (2000), The Compass of the Vocabulary, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 96–109.

Hoare, M. R., V. Salmon (2000), *The Vocabulary of Science in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 156–172.

Knowles, E. (2000), *Making the OED: Readers and Editors. A Critical Survey*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 22–40.

Mugglestone, L. (2000a), 'Pioneers in the Untrodden Forest': The *New* English Dictionary, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 1–22.

Mugglestone, L. (2000b), 'An *Historian not a Critic': The Standard of Usage in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 189–207.

Murray, J. A. H., ed., (1888), *A New English Dictionary on Historical Principles,* vol. I (A–B), Oxford: Clarendon Press.

Murray, J. A. H. (1888/1969), *General Explanations*, în J. A. H. Murray, ed., (1888), *A New English Dictionary on Historical Principles,* vol. I (A–B), Oxford: Clarendon Press; text republicat în W. F. Bolton, D. Crystal, ed. (1969), *The English Language: Volume 2, Essays by Linguists and men of Letters, 1858–1964*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 59–79.

Murray, J. A. H. (1900), *The Evolution of English Lexicography* (the Romanes lecture for 1900), Oxford: Clarendon Press.

Ogilvie, S. (2012), *Words of the World. A Global History of the Oxford English Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press.

Osselton, N. (2000), *Murray and his European Counterparts*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 59–77.

Pascu, Ştefan (1991), *Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înființare*, Bucureşti: Editura Academiei Române.

Puşcariu, Sextil, ed. (1913), *Dicționarul limbii române*. Întocmit şi publicat după îndemnul şi cu cheltuiala Maiestății Sale regelui Carol I. Tomul I, Partea 1, *A–B*, Bucureşti: Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea.

Puşcariu, Sextil (1926), *Dicționarul Academiei*, Academia Română, Memoriile secțiunii literare, seria III, tomul III, mem. 7, Bucureşti: Cultura Națională, p. 195–229.

Puşcariu, Sextil (1974), *Cercetări şi studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, Bucureşti: Editura Minerva.

Seche, Mircea (1969), *Schiță de istorie a lexicografiei româneşti*, vol. II, Bucureşti: Editura Ştiințifică.

Silva, P. (2000), *Sense and Definition in the OED*, în L. Mugglestone, ed., *Lexicography and the OED: Pioneers in the Untrodden Forest*, Oxford: Oxford University Press, p. 77–95.

Trench, R. C. (1860), *On some Deficiencies in our English Dictionaries*, London: John W. Parker & Son.

Trench, R. C. (1905), *English Past and Present*, London: George Routledge & Sons; accesat la http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=301193&pageno=1

– , (1859), *Proposal for a Publication of a New English Dictionary by the Philological Society.* London: Trübner.

–, (1928), *The Periodical*, vol. XIII, nr. 143, 15 Febr.

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)

DICȚIONARUL ACADEMIEI AND *OXFORD ENGLISH DICTIONARY*: ORIGINS, OBJECTIVES, ACHIEVEMENTS

(Abstract)

The present study aims to advance a comparative perspective on *Oxford English Dictionary* (OED1) and its Romanian counterpart, *Dicționarul Academiei* (DA). Both dictionaries benefitted from the philological develpoments of their time and both were regarded as works of lexicographical excellence as well as great patriotic merit. Their main objectives were remarkably similar: descriptivism and objectivity in recording the words of the language, comprehensiveness to the greatest possible degree and historical treatment of every word. As work on each dictionary proceeded, J. Murray and S. Pușcariu were confronted with considerable challenges. However, both OED and DA lived up to their reputation of "historical monuments" and (as reverent R. Trench had envisaged) enabled their readers to contemplate the history of their respective nations from the point of view of language.

Cuvinte-cheie: dicționar tezaur, lexicografie, descriptivism, extensiunea vocabularului, 'biografia' cuvintelor.

Keywords: historical dictionary, lexicography, descriptivism, compass of vocabulary, 'biography' of words.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță nr. 21
mariastefanescu@gmail.com

BDD-A10140 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 04:22:41 UTC)